

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЗІ СПАДКОВОГО ПРАВА

НА ТЕМУ: «ЗМІНА ЧЕРГОВОСТІ ОДЕРЖАННЯ
ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ, УСУНЕННЯ ВІД
СПАДКУВАННЯ. СПОСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ.
ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ. СУДОВА
ПРАКТИКА.»

Доповідач : адвокат , голова Ради адвокатів Херсонської області І.В.Мокіна

Стаття 1259. Зміна черговості одержання права на спадкування

- ▶ (ред. ЦК України , який набув чинності з 01.01.2004р.)
- ▶ Черговість одержання права на спадкування може бути змінена двома способами: договірним та судовим.
- ▶ 1. Черговість одержання спадкоємцями за законом права на спадкування може бути змінено нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, укладеним після відкриття спадщини. Цей договір не може порушити прав спадкоємця, який не бере у ньому участі, а також спадкоємця, який має право на обов'язкову частку спадщині.

Договірний спосіб зміни черговості у спадкуванні

- ▶ Договірний спосіб полягає в укладенні договору про зміну черговості між заінтересованими спадкоємцями. Такий договір підлягає нотаріальному посвідченню.
- ▶ Договір про зміну черговості за ч. 1 ст. 1259 Цивільного кодексу України (далі ЦК) укладається спадкоємцями після відкриття спадщини. З практичних міркувань в Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України передбачено, що даний договір укладається спадкоємцями до видачі свідоцтв про право на спадщину.
- ▶ Суть договору про зміну черговості полягає в тому, що спадкоємець тієї черги, яка має право на спадкування, може за своєю волею "підтягнути" до спадкування спадкоємця або спадкоємців за законом будь-якої з наступних черг. При цьому спадкоємець попередньої черги право на спадкування не втрачає. Саме в цьому полягає основна відмінність даного інституту від відмови від прийняття спадщини на користь іншої особи (ст. 1274 ЦК).
- ▶ Договір, врегульований ч. 1 ст. 1259 ЦК, стосується тільки зміни черговості одержання права на спадкування. Відповідно, його змістом не можуть бути інші питання, зокрема, одночасна зміна часток у спадщині спадкоємців за законом. У такому договорі має брати участь принаймні один спадкоємець тієї черги, яка закликається до спадкування. Згоди інших спадкоємців черги, яка закликається до спадкування, а також спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку у спадщині (ст. 1241 ЦК), на укладення цього договору не вимагається, оскільки укладення даного договору жодним чином не звужує змісту наявних у них на даний момент спадкових прав.
- ▶ Наприклад, спадкоємцями за законом є двоє дітей спадкодавця. Один зі спадкоємців вирішив укласти договір про зміну черговості з рідним братом спадкодавця (друга черга) та його тіткою (третья черга). В результаті цього спадкоємці, які уклали договір про зміну черговості, одержують право на спадкування по 1/6 спадщини кожний (1/3 від 1/2), а той зі спадкоємців першої черги, який не приймав участь в укладенні даного договору, залишає за собою 1/2 частку у спадщині, яка і належала йому визначально з відкриттям спадщини.

Зміна черговості у спадкуванні за рішенням суду

- Зміна черговості у спадкуванні за рішенням суду.
- ч.2 ст. 1259 ЦК України
- 2. Фізична особа, яка є спадкоємцем за законом наступних черг, може за рішенням суду одержати право на спадкування разом із спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування, за умови, що вона протягом тривалого часу опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.
- Аналізуйте судовий акт: Безпорадний стан спадкодавця повинен підтверджуватися медичними документами, а не лише показаннями свідків, якщо існує спір за спадок між спадкоємцями (ВС/КЦС у справі № 200/21452/15-ц від 17 жовтня 2018 р.)
- Судовий порядок зміни черговості застосовується на підставі задоволення позову спадкоємця наступних черг до спадкоємців тієї черги, яка безпосередньо закликається до спадкування. Підставами для задоволення такого позову є сукупність наступних юридичних фактів, встановлених у судовому порядку: 1) здійснення опіки над спадкодавцем, тобто надання йому нематеріальних послуг (спілкування, поради та консультації, поздоровлення зі святами); 2) матеріальне забезпечення спадкодавця; 3) надання будь-якої іншої допомоги спадкодавцеві, тобто такої допомоги, яка матеріалізований вираз - прибирання приміщення, приготування їжі, ремонт квартири; 4) тривалий час здійснення дій, визначених у пунктах 1 - 3; 5) безпорадний стан спадкодавця, тобто такий стан, під час якого особа неспроможна самостійно забезпечувати свої потреби, викликаний похилим віком, тяжкою хворобою або каліцтвом. Усі вищеперераховані юридичні факти встановлюються судом на власний розсуд з урахуванням усіх обставин справи.

Зміна черговості спадкування та позбавлення права на спадкування

- У цивільній справі № N 453/968/17 позивачка звернулась до суду із позовом про усунення спадкоємців другої черги від права на спадкування за законом, зміну черговості одержання права на спадкування за законом та визнання права власності на нерухоме майно у порядку спадкування за законом за спадкоємцем третьої черги. В якості обґрунтування позову зазначила, що є тіткою спадкодавця та спадкоємцем за законом третьої черги. Спадкодавець був інвалідом першої групи та не міг сам себе обслуговувати. Вказувала, що весь догляд за спадкодавцем до його смерті здійснювали вона та її сім'я, а відповідачі, які є його рідними братом і сестрою, жодної допомоги брату не надавали.
- **Верховний Суд в постанові від 19.05.2020 по цій справі вказав, що черговість одержання права на спадкування може бути змінена шляхом договору між спадкоємцями, які прийняли спадщину (частина перша статті 1259 ЦК України), або на підставі рішення суду (частина друга статті 1259 ЦК України).**
- Право на пред'явлення позову про зміну черговості спадкування мають лише спадкоємці за законом. Підставами для задоволення такого позову є сукупність наступних юридичних фактів, встановлених у судовому порядку:
 - 1. здійснення опіки над спадкодавцем, тобто надання йому нематеріальних послуг (спілкування, поради та консультації, поздоровлення зі святами);
 - 2. матеріальне забезпечення спадкодавця;
 - 3. надання будь-якої іншої допомоги спадкодавцеві, тобто такої допомоги, яка має матеріалізоване вираження, — прибирання приміщення, приготування їжі, ремонт квартири;
 - 4. тривалий час здійснення дій, визначених у пунктах 1-3;
 - 5. безпорадний стан спадкодавця, тобто такий стан, під час якого особа неспроможна самотійно забезпечувати свої потреби, викликаний похилим віком, тяжкою хворобою або каліцтвом.

Для задоволення позову необхідна наявність всіх п'яти вищезазначених обставин.

- У зазначеній категорії справ підлягає встановленню судом також факт належності сторін до спадкоємців за законом різних черг.
- Зміна черговості спадкування лише надає право спадкоємцю наступної черги на спадкування разом із спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування, а не визнає його спадкоємцем цієї черги. Отримавши право на спадкування разом із спадкоємцями іншої черги, такий спадкоємець вважається спадкоємцем тієї черги, до якої він належить відповідно до статей 1261-1265 ЦК України.

Власна практика

- **Справа № 2-1525/2011 за позовом Бутенка М.Я. до Кравченка К.В. , третя особа приватний нотаріус Херсонського міського нотаріального округу Драгневич Л.Ю. про зміну черговості отримання права на спадкування. (див. рішення у додатках до презентації).**
- Позбавлення особи права спадкувати — це захід, що має застосовуватися лише в крайньому випадку з урахуванням передусім характеру поведінки відповідача.
- Згідно частини п'ятої статті 1224 ЦК України за рішенням суду особа може бути усунена від права на спадкування за законом, якщо судом буде встановлено, що вона ухилялася від надання допомоги спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.
- Під безпорадним станом слід розуміти безпомічність особи, неспроможність її своїми силами через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво фізично та матеріально самотійно забезпечити умови свого життя, у зв'язку чим ця особа потребує стороннього догляду, допомоги та піклування.
- Ухилення особи від надання допомоги спадкодавцеві, який потребував допомоги, полягає в умисних діях чи бездіяльності особи, спрямованих на уникнення від обов'язку забезпечити підтримку та допомогу спадкодавцю, тобто ухилення, пов'язане з винною поведінкою особи, яка усвідомлювала свій обов'язок, мала можливість його виконувати, але не вчиняла необхідних дій.
- Крім того, підлягає з'ясуванню судом питання, чи потребував спадкодавець допомоги від спадкоємця за умови отримання її від інших осіб, чи мав спадкоємець матеріальну та фізичну змогу надавати таку допомогу.
- При цьому відповідно до частини п'ятої статті 1224 ЦК України має значення сукупність обставин: ухилення особи від надання спадкодавцеві допомоги при можливості її надання; перебування спадкодавця в безпорадному стані, потреба спадкодавця в допомозі саме цієї особи. Лише при одночасному настанні наведених обставин і доведеності зазначених фактів в їх сукупності спадкоємець може бути усунутий від спадкування.

Власна практика

- ▶ **Справа № 2-834/10 за позовом Форущенко П.І. до Романової Л.В. про встановлення факту родинних відносин, зміну черговості у отриманні права на спадкування та усунення від спадкування. (див. рішення суду у додатках до презентації)**
- ▶ Інша практика :
- ▶ До суду звернулась особа, яка просила встановити факт проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу, визнати її спадкоємцем четвертої черги, а також - змінити черговість отримання відповідного права на спадкування й прирівняти її до спадкоємців першої черги.
- ▶ Свою позицію вона обґрунтувала тим, що останні роки померлий не мав можливості працювати за станом свого здоров'я і був на її повному матеріальному утриманні, не міг самостійно вийти з будинку на вулицю, постійно потребував сторонньої допомоги.
- ▶ При цьому вона звернулась до нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини, однак державний нотаріус відмовив на тій підставі, що не було надано рішення суду, яке б підтверджувало факт спільного проживання її зі спадкодавцем.
- ▶ Суд першої інстанції задовольнив лише вимоги про встановлення факту проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без реєстрації шлюбу. Однак зазначив, що доказів на підтвердження позовних вимог про зміну черговості права на спадкування позивачка не надала. Такої ж думки дійшли й суди апеляційної та касаційної інстанцій.
- ▶ Так, Касаційний цивільний суд ВС зазначив, що проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення в них права на спадкування за законом у першу чергу на підставі статті 1261 ЦК України.

- ▶ Натомість є принцип черговості, який полягає у встановленні пріоритету прав одних спадкоємців за законом перед іншими. Кожна черга спадкоємців - це певне (визначене законом) коло осіб з урахуванням ступеня їх спорідненості із спадкодавцем, яке встановлене законом на підставі припущення про те, що спадкодавець залишив би своє майно найближчим родичам, членам сім'ї, утриманцям і (або) іншим родичам до шостого ступеня споріднення.
- ▶ Крім того, Верховний суд роз'яснив, що на зміну суб'єктного складу осіб, які набувають право на спадкування за законом в межах певної черги, впливають такі юридичні факти, як:
 - ▶ - зміна черговості на підставі договору або рішення суду (стаття 1259 ЦК України);
 - ▶ - застосування правил про право представлення (стаття 1266 ЦК України);
 - ▶ - відмова спадкоємця від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця за законом (частина друга статті 1274 ЦК України);
 - ▶ - спадкова трансмісія (стаття 1276 ЦК України);
 - ▶ - збереження правового зв'язку при усиновленні (частина третя статті 1260 ЦК України).
- ▶ Зміна суб'єктного складу осіб, які набувають право на спадкування за законом стосується першої-п'ятої черг спадкоємців.
- ▶ А підставами для задоволення позову про зміну черговості одержання спадкоємцями за законом права на спадкування є сукупність таких юридичних фактів, встановлених у судовому порядку, про які вже йшла мова: 1) здійснення опікування спадкодавцем, тобто надання йому нематеріальних послуг (спілкування, поради та консультації, поздоровлення зі святами тощо); 2) матеріальне забезпечення спадкодавця; 3) надання будь-якої іншої допомоги спадкодавцеві, тобто такої допомоги, яка має матеріальне вираження, зокрема - прибирання приміщення, приготування їжі, ремонт квартири тощо; 4) тривалий час здійснення дій, визначених у пунктах 1-3; 5) безпорадний стан спадкодавця, тобто такий стан, під час якого особа неспроможна самотійно забезпечувати свої потреби, викликаний похилим віком, тяжкою хворобою або каліцтва.
- ▶ Оскільки позивачка не навела переконливих доказів на підтвердження перебування спадкодавця у безпорадному стані та його потреби в сторонній допомозі, ВС погодився із висновками судів попередніх інстанцій (постанова ВС від 07.02.2020 у справі № 204/1272/16-ц).

Постанова ВС по справі № 521/16365/15 від 12.08.2019.

- **Суть справи:** позивач просив встановити факт спільного проживання однією сім'єю зі спадкодавицею та визнати за ним у порядку спадкування за законом право власності на квартиру після її смерті на підставі ст. 1264 Цивільного кодексу.
- Місцевий суд позовні вимоги задовольнив і визнав за позивачем у порядку спадкування за законом право власності на квартиру спадкодавиці.
- Апеляційний же суд погодився із попереднім рішенням виключно в частині встановлення факту спільного проживання. Він вказав, що висновок суду першої інстанції про визнання права власності на квартиру є передчасним оскільки позивач не позбавлений права звернутися до нотаріальної контори для отримання свідоцтва про право на спадщину за четвертою чергою спадкоємців за законом.
- Таке рішення було оскаржено в касації. В касаційній скарзі йдеться про наявність спадкоємця першої черги. Також зазначається, що спадкодавець та позивач не були зареєстровані за однією адресою. Колегія суддів Цивільного суду ВС залишила касаційну скаргу без задоволення, а рішення апеляційного суду без змін.
- Відповідно до ст. 1264 ЦК у четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менше як п'ять років до часу відкриття спадщини.
- Верховний Суд зазначив, що обов'язковою умовою для визнання осіб членами сім'ї, крім власне факту спільного проживання, є наявність:
 - - спільного бюджету, спільного харчування, купівлі майна для спільного користування, участі у спільних витратах на утримання житла, його ремонт,
 - - надання взаємної допомоги,
 - - усних чи письмових домовленостей про порядок користування житловим приміщенням,
 - - інших обставин, які засвідчують реальність сімейних відносин не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини.
- Аргументи касаційної скарги про наявність спадкоємця першої черги належними та допустимими доказами не підтверджені та не є підставою для скасування оскаржуваних рішень. Такий спадкоємець не позбавлений можливості самостійно оскаржити ухвалені у цій справі рішення. Крім того позивач не заявляє позовних вимог про зміну черговості у спадкуванні.
- Крім того, ВС вказав, що для встановлення факту спільного проживання не має значення те, що спадкодавець та позивач ніколи не були зареєстровані за однією адресою.

Власна практика. Приклади

- **Справа № 766/16058/16-ц**
- **цивільна справа за позовом Приступи О.І. до Херсонської територіальної громади третя особа приватний нотаріус Маковецька О.А. про встановлення факту проживання однією сім'єю зі спадкодавцем та визнання права власності на спадкове майно.**
- **Рішення Комсомольського районного суду м. Херсона від 27.12.2010 року по справі № 2-834/10 за позовом Форущенко П.І. до романової Л.В. про встановлення факту родинних відносин, зміна черговості та усунення від спадкування.**
- **Рішення Комсомольського районного суду м. Херсона від 05 грудня 2011 року по справі № 2-1525 за позовом Бутенко М. до Кравченко К.В. про зміну черговості отримання права на спадкування.**

➔ ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!!!!!!!

